

ATITUDINI

Despre traducerile hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO): paradoxul accesibilității

*Prof. univ. dr. Mihai Șandru,
Coordonator al Centrului de Studii de Drept European,
Academia Română*

Jurisprudența CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului – ocupă un loc special în inima românilor: a fost instanța supra-națională care „a făcut dreptate”. S-a creat un mit, e amenințare permanentă pentru orice situație, însă CEDO suferă în aceeași măsură de necunoaștere: o dovedesc și cifrele – „aproximativ 97% din cereri sunt respinse ca inadmisibile ori sunt radiate de pe rol, fără pronunțarea unei hotărâri”.¹ Așadar, experiențele românești la CEDO sunt mai degrabă nefavorabile, iar mitul rezolvării la CEDO este... un mit, interesat sau dezinteresat.

Accesul la jurisprudența CEDO nu este o problemă în sine: site-ul Curții publice toate hotărârile pronunțate, precum și deciziile. Toate acestea se publică în engleză și franceză.²

Paradoxul accesibilității este dublat de paradoxul diluării normelor juridice: nu numai că hotărârile nu sunt accesibile, în limba română, dar aceste întârzieri sau chiar lipsa traducerii contribuie la folclorizarea CEDO, la diluarea efectelor hotărârilor juridice pronunțate de instanța europeană, deoarece nu există nici măcar certitudinea, constatată public de statul român, a momentului de la care hotărârea CEDO este obligatorie și devine izvor de drept. Am exclus din acest peisaj toate celelalte entități care participă neoficial la traducerea jurisprudenței CEDO sau faptul că profesioniștii (judecători, avocați) sunt atât de bine pregătiți și țin ei înșiși cel puțin un repertoriu al hotărârilor pronunțate – pe materii, consecințe etc. Evident - și din nefericire, din această ecuație este eliminat cetățeanul care are un acces iluzoriu la Monitorul Oficial, un

¹ Ionuț Militaru, *Statistici recente privind situația României la CEDO. Prezentare selectivă a cauzelor pendinte*, Revista JurisclascorCEDO - Octombrie 2011, <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/10/statistici-recente-privind-situatia-României-la-CEDO-cauze-pendinte> și publicat în volum, Jurisclascor CEDO, anul I, Editura Universitară, ISSN-L 2247 – 6911, p. 191. A se vedea și Titus Corlătean, *The authority of the European Convention on Human Rights and the European Court's jurisprudence: Romania's case*,

Transylvanian Review nr. 4, Vol. 20, 2011.

² Potrivit art. 34 din Regulamentul Curții Europene a Drepturilor Omului, 01.09.2012, Strasbourg, „limbile oficiale ale Curții sunt franceza și engleza” (http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6AC1A02E-9A3C-4E06-94EF-E0BD377731DA/0/REGLEMENT_EN_2012.pdf). Spre deosebire de acestea, la CJUE limba oficială, de procedură, este în mod tradițional franceza. Regimul lingvistic în Uniunea Europeană încearcă să acopere diversitatea.

Proiectul „JurisClasor CEDO” reprezintă o inițiativă a autorilor culegerii de jurisprudență „Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României. Analiză, consecințe, autorități potențial responsabile”, inițiativă pusă în practică de Editura Universitară în colaborare cu Asociația Magistratilor Europeni pentru Drepturile Omului.

acces virtual la jurisprudența CJUE (cel puțin după 2007 tradusă, în foarte mare parte în limba română) și un acces folcloric la jurisprudența CEDO.

De aici încep comparațiile, în urma cărora vom face și o propunere referitoare la traducerea instituționalizată a hotărârilor CEDO în România. Comparația cea mai apropiată este cu o altă instanță europeană – Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Diferențele majore dintre cele două instanțe europene ne sunt subliniate de buget (și consecința: CEDO nu traduce în limbile Consiliului Europei, în timp ce CJUE publică, de regulă, în ziua pronunțării traducerea în limbile oficiale); departamentul de documentare este aproape absent la CEDO, în timp ce CJUE oferă

instrumente de căutare avansate (recent îmbunătățite), prezentare sistematică a jurisprudenței³; indexul alfabetic al materiilor⁴; comentarii din doctrină referitoare la hotărârile Curții⁵; hotărârile din jurisprudența istorică disponibile în limbile statelor care au aderat în 2004⁶. Traducerea sistematică într-un departament specializat oferă avantajele unității de structură, stil etc.; traducerea realizată de fiecare stat membru (al Consiliului Europei) poate determina variații terminologice importante: toate acestea se reflectă și ca urmare a rolului (din ce în ce mai) asumat al CJUE ca o curte constituțională europeană. În același timp, CEDO pare să fie o Curte care protejează interese private.

Limbile statelor membre sunt limbi oficiale ale Uniunii Europene⁷ și în procedura instanței de la Luxemburg.⁸ În cadrul Regulamentului de procedură al Curții de Justiție⁹ titlul I (organizarea Curții), capitolul 8 (regimul lingvistic), art. 36 – 42 reglementează regimul lingvistic la Curte. În cauza *Cilfit* s-a subliniat că: „[t]rebuie să se țină seama de faptul că textele de drept comunitar sunt redactate în mai multe limbi și că diversele versiuni lingvistice sunt toate autentice; astfel, o interpretare a unei prevederi de drept comunitar implică o comparare a versiunilor lingvistice.

³ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/

⁴ Inventariază problemele juridice abordate în deciziile Curții de Justiție, ale Tribunalului și ale Tribunalului Funcției Publice, precum și concluziile avocaților generali, prezentate în ordine alfabetică; disponibil la http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7047/

⁵ Această rubrică conține trimerile la comentariile din doctrină referitoare la hotărârile Curții de Justiție, ale Tribunalului și ale Tribunalului Funcției Publice, începând de la data înființării acestor instanțe. Disponibil la http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/

⁶ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_14955/

⁷ A se vedea Regulamentul Consiliului nr. 1 de stabilire a regimului lingvistic al Comunității Economice Europene (JO P 017, 6.10.1958, p.385). Potrivit art. 1 „Limbile oficiale și limbile de lucru ale

instituțiilor Uniunii sunt bulgara, ceha, daneza, olandeza, engleza, estona, finlandeza, franceza, germana, greaca, maghiara, irlandeza, italiana, letona, lituaniana, malteza, polona, portugheza, româna, slovacă, slovena, spaniola și suedeză.” Iar art. 7 prevede „Regimul lingvistic al procedurii Curții de Justiție se stabilește prin regulamentul de procedură al acesteia.”

⁸ Mai mult, despre importanța rectificărilor a se vedea: Michal Bobek, Rectificări în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene: Drept comunitar ca nisipuri mișcătoare, RRDC, nr. 4/2010, tradus de Mihai Banu după „*Corrigenda in the Official Journal of the European Union: Community law as quicksand*”, (2009) 34 E.L. Rev 950-962 [Thomson Reuters (Legal) Limited în *European Law Review*]

⁹ JO, L265 din 29.09.2012.

De asemenea, trebuie să se observe că dreptul comunitar folosește o terminologie proprie, chiar și atunci când există o concordanță deplină a versiunilor lingvistice. În plus, trebuie subliniat că noțiunile juridice nu au în mod necesar același conținut în dreptul comunitar și în dreptul național al diferitelor state membre.”¹⁰

Așadar, chiar Curtea de Justiție a subliniat importanța traducerilor hotărârilor; la CEDO din motive istorice, de dezvoltare a acestei instanțe, statul are obligația de a pune în executare hotărârea, și, în consecință, de a o traduce. Ca un deziderat, toate statele membre ale Consiliului Europei au obligația traducerii hotărârilor CEDO (în Spania chiar se traduc toate hotărârile și deciziile CEDO), hotărâri care au forță obligatorie în statele membre, constituind normă juridică aplicabilă (un izvor de drept) pentru toate instanțele judecătorești și administrative ale statelor membre, precum și pentru autoritățile publice.¹¹

România este unul din statele membre ale Consiliului Europei care, cu resurse limitate, încearcă să facă față solicitărilor de traducere a cauzelor și a celor considerate importante (chiar dacă nu sunt împotriva României). Acest lucru se petrece prin activitatea constantă¹² a Serviciului de Coordonare Traduceri al Institutului European din România;¹³ hotărârile sunt revizuite de Agentul guvernamental pentru CEDO, apoi

publicate în Monitorul Oficial. Față de tot acest parcurs, dar important, dacă din punct de vedere instituțional, s-ar lua hotărârea ca să existe un singur departament de traducere a jurisprudenței CEDO în limba română, cu atât mai mult cu cât, prin recente reorganizări Institutul European din România este în coordonarea Ministerului Afacerilor Externe, poate chiar în cadrul IER.¹⁴

Traducerea jurisprudenței CEDO trebuie să se realizeze de către statul român; mai devreme sau mai târziu hotărârile se traduc și se publică în Monitorul Oficial sau într-un repertoriu special. Așadar, în acest moment, standardul traducerii, indiferent cum este aceasta, este textul din Monitorul Oficial. Toate celelalte traduceri sunt neoficiale. De altfel și recentul volum de jurisprudență CEDO „Culegere de jurisprudență CEDO – cauze recente împotriva României, volumul III”,¹⁵ este o traducere neoficială, chiar dacă face parte din „lanțul trofic” al traducerii jurisprudenței CEDO în România. Publicarea, într-o eventuală reformă a sistemului de traducere a hotărârilor CEDO în România, nu trebuie să se realizeze în mod necesar / exclusiv în Monitorul Oficial, având în vedere volumul textelor care ar trebui publicate. Statul român ar putea traduce și publica într-un repertoriu special (chiar on-line), cu posibilitatea celor interesați (edituri, asociații, fundații etc.) de a le publica. Dar

¹⁰ Cauza 283/81, CILFIT / Ministero della Sanità, hotărârea din 6 octombrie 1982, ECR 1982 p. 3415, pct. 18-19.

¹¹ Poate că odată cu aderarea UE la CEDO, UE să traducă toate hotărârile și deciziile – parte a convenționalismului european. Bineînțeles este o ipoteză lipsită de bază juridică și hazardată.

¹² Activitatea IER în domeniul traducerilor a fost extrem de laborioasă dacă ne gândim că s-a ocupat de traducerea și revizia acquis-ului comunitar de dinainte de 2007. Numai jurisprudența istorică

a CJCE/CJUE, parte a acquis-ului dreptului Uniunii Europene, totalizează peste 21 000 pagini standard (1011 hotărâri/ordonanțe CJUE istorice, selectate de Curtea de Justiție).

¹³ http://www.ier.ro/index.php/site/departament_page/5

¹⁴ Art. 23 din HG nr. 8/2013 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Externe, publicată în M.Of. nr. 34 din 15.1.2013.

¹⁵ Institutul European din România, 2013, 372 p., ISBN 978-973-7736-90-1.

publicarea trebuie să fie oficială, pentru că responsabilitatea este a statului.¹⁶

Alături de eforturile IER în materie, trebuie subliniat efortul pentru realizarea unui „clasor de jurisprudență CEDO”. „Proiectul „**JurisClasor CEDO**” reprezintă o inițiativă a autorilor culegerii de jurisprudență „*Hotărârile CEDO în cauzele împotriva României. Analiză, consecințe, autorități potențial responsabile*”¹⁷, inițiativă pusă în practică de Editura Universitară, care deține dreptu-

țile de autor asupra lucrării, protejate de legislația internă și internațională¹⁸, în colaborare cu Asociația Magistraților Europeni pentru Drepturile Omului.”¹⁹. Acest program (de cercetare și traducere) care cuprinde două componente – revistă online gratuită²⁰ și o bază de date cu abonament²¹ – și-a propus să trateze, într-o formă sintetizată, toate hotărârile de condamnare pronunțate împotriva României.

¹⁶ De altfel și hotărârile Curții de Justiție se publică în Repertoriu (nu toate hotărârile/ordonanțele) și doar anumite elemente ale acțiunilor se publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, situație precizată în *Regulamentul de procedură al Curții de Justiție* (JO L265, 29.09.2012). Potrivit art. 21 alin. 4 „(4) În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene se publică un aviz care indică data înregistrării cererii de sesizare, numele părților concluziile cererii introductive, precum și arătarea motivelor și a principalelor argumente invocate sau, după caz, data depunerii cererii de decizie preliminară, precum și indicarea instanței de trimitere, a părților din litigiul principal și a întrebărilor adresate Curții”. Trebuie menționat și art. 92 care evidențiază cum se finalizează, din punctul de vedere al publicării, o cauză, respectiv se precizează că „[I]n Jurnalul Oficial al Uniunii Europene se publică un aviz care cuprinde data și dispozitivul hotărârilor și ordonanțelor Curții prin care se finalizează judecata.”

¹⁷http://www.editurauniversitara.ro/carte/cedo/hotararile_cedo_in_cauzele_impotriva_romaniei_1994_2011_a_naliza_consecinte_autoritati_potential_responsabile_7_volume/10460

¹⁸ În data de 07.02.2013 revista *JurisClasorCEDO*, versiunea on-line, publică un articol – sinteză „*Obligarea la plata daunelor morale pentru afirmații calomnioase urmarea un scop legitim-apărarea reputației altei persoane-și era necesară într-o societate democratică – decizia de inadmisibilitate în cauza Mugur Cristian Ciuvică c. României*”, semnat de Gabriel Caian (<http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2013/02/plata-daunelor-morale-pentru-afirmatii-calomnioase-urmarea-un-scop-legitim-apararea-reputatiei-altei-persoane-si-era-necesara-intr-o-societate-democratica-decizie-inadmisibilitate-mugur-cristian-ciuvica-c-romaniei>). Pe 09.02.2012 „Evenimentul zilei” publică același articol („Ciuvică trebuie să-i plătească lui Băsescu 13.600 de euro pentru că l-a calomniat. A pierdut

în România, dar și la CEDO”, semnat de „Silviu Sergiu”) în care este menționată o sursă inexistentă („se arată într-un comunicat CEDO, publicat în 7 februarie” <http://www.evz.ro/detalii/stiri/ciuvica-trebuie-sa-i-plateasca-lui-basescu-13600-de-euro-pentru-ca-l-a-calomniat-1022925.html>). Așadar, opinia publică a fost indusă în eroare (CEDO nu a dat un comunicat în acest sens) și articolul a fost preluat fără să fie citat. Textul este preluat fără o analiză riguroasă (sau măcar o simplă citire a acestuia); iar acolo unde se practică parafrizarea se schimbă sensul considerentelor Curții sau chiar se scoate din context o afirmație, încât se ajunge la „folclorizarea” jurisprudenței CEDO. Spre exemplu, în cauza amintită mai sus, jurnaliștii se pare ca nu au citit cu atenție articolul lui Gabriel Caian (ori, cu atât mai puțin, decizia Curții), au scris că reclamantul a fost obligat de Curtea Europeană să plătească suma de 13.600 de euro, deși obligația era stabilită în dreptul intern, de instanțele naționale, iar CEDO nu a făcut decât să aprecieze că este proporțională cu scopul urmărit. O altă greșeală de „interpretare” din presă a fost că Mugur Cristian Ciuvică s-a judecat cu Traian Băsescu la CEDO și a pierdut, în timp ce recursul individual se formulează împotriva statului român, nu împotriva unui particular. Desigur, aceste exagerări de publicitate a hotărârilor CEDO au un efect contrar misiunii mass-media. Acesta este un bun exemplu de neînțelegere a rolului CEDO, prin „mutarea” litigiului intern la un nivel „superior”, ca și cum CEDO ar fi o instanță de recurs pentru instanțele din România. Prin astfel de abordări, simțul comun al persoanelor interesate a ajuns să identifice CEDO cu o instanță care „controlează” orice reclamație și care instituie amenzi, stabilește cuantumul de despăgubiri etc.

¹⁹ <http://www.hotararicedo.ro>.

²⁰ <http://www.hotararicedo.ro/index.php/revistajurisclasarcedo>.

²¹ <http://www.hotararicedo.ro/index.php/prezentare>.

Principalele edituri din România care au și baze de date legislative și doctrinare (C.H. Beck și Wolters Kluwer) au construit soluții de care să beneficieze profesioniștii dreptului, baze de date în care s-au realizat legături între hotărârile CEDO, jurisprudența națională și doctrina

română. Aceste eforturi sunt susținute și în plină construcție.

În acest context, recenta lansare a volumului de jurisprudență reprezintă un punct de încredere în forțele Institutului European din România și ne îndeamnă la moment de reflecție.²²

²² Prezentul material a fost elaborat pe marginea prezentării și a dezbaterilor organizate de Institutul European din România, cu tema

„Jurisprudența CEDO: modalități de diseminare și informare”, 8 februarie 2013 (<http://www.csde.ro/?p=1992>).